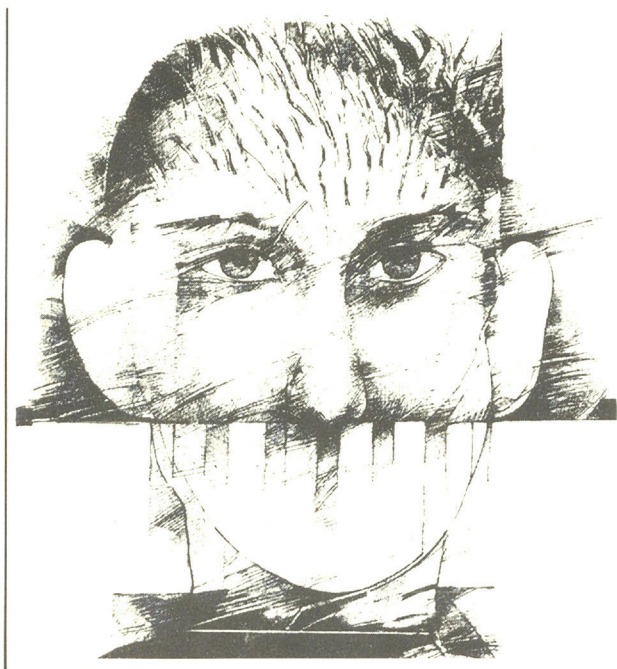

Tom Eyzenbach Tekeningen

De tekenaar en graficus Tom Eyzenbach is een vlijtig kunstenaar, die zich op een bijna fanatieke wijze in zijn kunst verdiept. Hij is nog jong, maar al meer dan tien jaar intensief aan het werk. Zijn manier van tekenen is heel trefzeker en technisch perfect. Met klassieke middelen van de tekenkunst - scherp geslepen potlood, pen en inkt, soms kleurpotlood of aquarel - heeft hij een vormtaal ontwikkeld, die zijn eigen-aardige visie op de wereld vlekkeloos overbrengt.

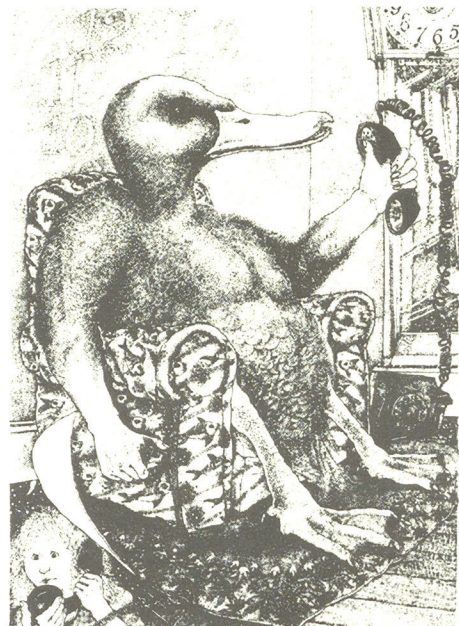
De weg tot de kunst heeft Eyzenbach zelf gevonden. Het milieu waarin hij opgroeide gaf hem daartoe geen aanleiding. Het tekenen begon hem te boeien tussen zijn tiende en twintigste jaar, toen hij op de middelbare school zat. In deze periode vatte hij tekenen op als een decoratief lijnenspel: hij had enorme behoefte aan het vol tekenen van ieder blad papier dat onder zijn handen kwam. Op de Rietveld-academie volgde Eyzenbach de opleiding 'gebonden grafiek'. Hij blijft voorlopig deze richting trouw, ofschoon hij incidenteel ook aan vrije grafiek doet en schildert. Het omvangrijkste deel van zijn werk was tot nu toe gewijd aan krantenteekeningen, boekillustraties en boekomslagen. Als een gepassioneerde fietser verricht hij tekenwerk voor de E.N.F.B. (Echte Nederlandse Fietzersbond). Hij begon zelfstandig te werken en kreeg opdrachten van het N.R.C.-Handelsblad, al tijdens zijn opleiding.

Met het tekenen als decoratief lijnenspel had het bij Eyzenbach gauw afgedaan. De inhoud kwam in zijn werk vóór de vorm. Hij werd een waarnemer van de menselijke verhoudingen. Hij signaleert, constateert

en commentarieert de mens en zijn gedrag. Hij blijft altijd op zekere afstand het geziene opnemen. Het gaat niet om een rechtstreekse reportage. Het geziene wordt onderworpen aan de persoonlijke interpretatie van de kunstenaar. Het zou te eenvoudig zijn te zeggen dat het bij deze interpretatie vooral om lichte spot gaat. Wat Eyzenbach ongeveer zoekt is het conflict van de moraal met de anecdoten, een tragikomische waarheid die op het kruispunt van de melancholieke waarneming en van het fel groteske staat, maar ook het moeilijk waarneembare contrast tussen de realiteit en de irrealiteit, tussen het echte en het onechte in de mens. Hij ziet de wereld om zich heen als een soort toneel, een 'Theatrum mundi', zoals de zeventiende eeuwse grafici het noemden. In welke richting van de hedendaagse kunst zouden we zijn werk kunnen onderbrengen? Alle pogingen dit in een hokje te stoppen, blijven onder voorbehoud. Hij stelde met de groep van het 'Lyrische realisme' in 1980 werk bij Galerie Petit in Amsterdam ten toon. Deze groep kunstenaars houdt zich min of meer met menselijke verhoudingen en met absurde verschijnselen in de hedendaagse wereld bezig. Zijn werk kan echter in bepaalde opzichten ook expressionistisch genoemd worden. Soms gebruikt hij surrealistisch aandoende samenstellingen van figuren en onderwerpen. Oorspronkelijk werkte hij heel uitbundig anekdotisch-illustratief; de laatste tijd grijpt hij naar een vereenvoudigde vorm met de bedoeling een pregnant teken voor een idee weer te geven.

Tussen 1974 en 1980 illustreerde Tom

decorum-démasqué, 1980-'81,
22 x 28 cm, potloodtekeningen

de tovervinger, 1975, 17,5 x 23,5 cm, pentekeningen

Eyzenbach enkele boeken, die bij verschillende uitgeverijen verschenen. Bij sommige van deze bundels sprak de literaire stof hem dermate aan dat hij in zijn illustraties een eigen gelijkwaardig verhaal opzette. Dit was voornamelijk het geval met de boeken van de Engelse schrijver Roald Dahl. De schrijver zelf vindt dat Eyzenbach een ideale interpretatie geeft van zijn teksten. De verhalen van Dahl zijn zeer helder en overzichtelijk opgebouwd. Hij verdiept zich niet in ingewikkelde psychologische analyses van zijn figuren en toch staan ze heel duidelijk de lezers voor ogen met hun vaak weinig flatterende eigenschappen. De schrijver laat aan de hand van hun daden en de omstandigheden waarin de figuren handelen zien hoe ze zijn. Het geweld, het bedrog, de oplichterij, het egoïsme en de meedogenloosheid van de rijken, de bekrompenheid en de onwetendheid en de daaruit voortvloeiende brutaliteit van de armen, de nimmer aflatende geldzucht en de hang naar macht van de upper-class: al deze kwalen waaronder onze beschaving lijdt, komen in de verhalen van Dahl als onontkoombare feiten voor. Hij levert er geen commentaar of kritiek op, hij registreert slechts. Daarom komen zijn boeken hard en meedogenloos over. Eigenlijk schrijft hij in de meeste gevallen voor kinderen. De kinderen blijven in zijn verhalen wrede situaties niet bespaard, maar de schrijver is erg geliefd bij zijn jeugdige lezers, evenals trouwens bij volwassenen, door de scherpe intelligentie en de onomkeerbare logica, waarmee hij de spanning in zijn boeken weet aan te houden.

Eyzenbach werd bij het illustreren van de boeken van Dahl eerst gesteld voor een

echt kinderboek, daarna voor verhalen die ook voor volwassenen zijn bedoeld, met respectievelijk 'De Tovervinger' in 1975, 'De Zwaan' in 1977 en 'Het wonderlijk verhaal van Hendrik Meier' in 1978. 'De Zwaan' is later in de bundel 'Het wonderlijk verhaal van Hendrik Meier' opgenomen. 'De Tovervinger' gaf de illustrator door de hoeveelheid illustraties het meest gelegenheid zijn eigen verbeeldingsvermogen en vindingrijkheid te ontplooien. Ik vind 'De Tovervinger' tot dusver zijn best geïllustreerde boek. Eyzenbach kreeg echter pas vier jaar later een onderscheiding, namelijk de Gouden Penseel voor 'Het wonderlijk verhaal van Hendrik Meier', waarin hij enigszins beperkt bleef in zijn mogelijkheden. Voor elk van de zeven verhalen van dit laatste boek mocht hij slechts één illustratie maken, met uitzondering van het langste verhaal, waarnaar het boek is genoemd. Dit verhaal mocht hij met twee illustraties begeleiden, waarvan de tweede in kleur de boekomslag siert.

'De Tovervinger' gaat over de strijd tussen een mensengezin en een eendengezin, waarbij de mensen zich heel slecht gedragen. Het verloop van de gebeurtenissen wordt op een beslissende manier beïnvloed door de tovervinger van een meisje, dat al eerder haar macht over een gehate onderwijzeres uitoefende. Het meisje helpt het eendengezin aan de overwinning. De mensen worden bestraft.

Eyzenbach strekte sommige illustraties over twee pagina's uit. Het zijn allemaal uitbundig opgezette voorstellingen met menselijke en dierlijke figuren in dramatische grenssituaties van de strijd en de betovering. Het rijke, meestal landschap-

pelijke decor, waarin de scènes zich afspelen, laat niets te wensen over. Op de schutbladen van het boek weet de illustrator de kinderen een echt feest voor ogen te toveren. Hij tekende daar een grote eendenparade met een natuurgetrouwe eend, verder diverse soorten speelgoedeenden, een chocolade-eend vol met bonbons, een gedeelte van een eend dat in een nog niet afgewerkte puzzel verschijnt, een eend op een windroos en noem maar op. Zelfs Donald Duck en de 'lelijke eend' van Citroën ontbreken niet. Bij de illustraties voor 'Het wonderlijk verhaal van Hendrik Meier' moest Eyzenbach heel veel samenvoegen om de moraal van elk verhaal in een enkel plaatje op te nemen. Het meest geslaagd in dit opzicht is de afbeelding bij 'De Lifter', waar een ruime speling inzigt voor wat betreft tijd en plaats van het voorgestelde. Ook de illustraties van de boeiende autobiografische verhalen, de twee laatste verhalen in de bundel, zijn zeer aangrijpend. Ze groeien vanuit een gezamenlijke kern.

Een aparte plaats onder de illustraties van Eyzenbach neemt de bibliofiele uitgave van 'Zeven verhalen' door J. van Hattum uit 1977 in. Het zijn zeven verhalen die gekozen zijn uit het reeds in 1947 verschenen boek met de titel 'Mannen en katten'. De verhalen hebben een duistere symboliek. Ze spelen zich af op de grens van waarheid en verbeelding, ze zitten vol met cynische opmerkingen over de naoorlogse wereld en over de snobs, die er ironisch in worden afgeschilderd. De pessimistische strekking van de verhalen vloeit uit de toen recent verlopen oorlogsgebeurtenissen voort. De menselijke typen die er in voorkomen, in principe rare

engerds en griezels, gaven Eyzenbach aanleiding tot het creëren van een veelkoppig scala van figuranten, bestaande uit lelijke, ordinaire, ontaarde en afschuwelijk uitgedoste mensen. Het is een macaber maskerbal, dat zich hier voor de ogen van de lezer ontrolt. De vorm van het boek maakte het mogelijk om naast kleinere illustraties ook drie volgedrukte uitvouwbare bladen in het boek op te nemen, zodat de kunstenaar de figuren en het decor in de ruimte kon projecteren. Op deze bladen strekken de illustraties zich eigenlijk over acht pagina's uit.

Zoals al eerder opgemerkt, komen de tekeningen van Eyzenbach op de beschouwer vaak toneelmatig over. Hij ziet het hele leven als een toneel, waarin iedereen een bepaald masker en een bepaald kostuum draagt en zich probeert anders voor te doen dan hij in werkelijkheid is. Achter deze vermommingen vermoedt de kunstenaar slechte eigenschappen en slechte neigingen, vooral het streven naar macht en de lust om over andere mensen de baas te spelen en hen te kunnen manipuleren. Deze algemene neiging tot manipulatie ziet hij als een van de opvallendste kenmerken van onze maatschappij.

De gelijkenis met het toneel roept bij het bekijken van het werk van Eyzenbach nog andere associaties op, namelijk de manier waarop de machtsverhoudingen in de hedendaagse wereld voorgesteld werden in sommige producties van de toneelgroep Hauser Orkater, en, na het uit elkaar gaan van Hauser Orkater, van de groep de Horde. Vermomde mensen naast, tegenover en door de voorwerpen heen, meestal in onwaarschijnlijke situaties - hangend, vliegend, klimmend, op

'cercle litteraire' uit Zeven Verhalen van Jac. van Hattum, 1977, 20 x 40 cm, pentekeningen

de lifter,
het wonderlijk verhaal
van Hendrik Meier uit: Het won-
derlijk verhaal van Hendrik
Meier, 1978, 15 x 20 cm, pente-
keningen

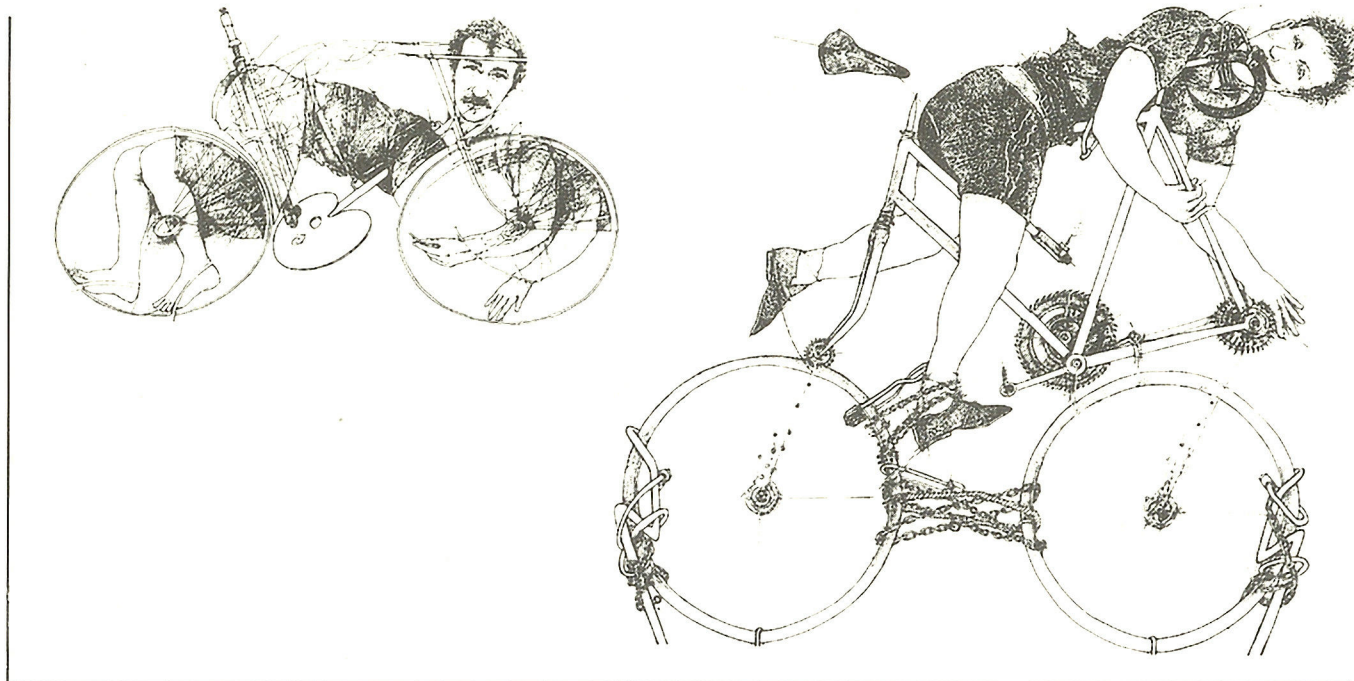
stelden lopend, stekend of vallend, prattend en orerend: alles onder de noemer van machtsvertoon. In deze voorstellingen was de ruige betovering van een circus aanwezig. Maar achter de kunstjes en de gags van de mannen die tegelijk als acteurs, acrobaten, zangers, muzikanten en clowns optraden, ging een soort metafysische spanning en metafysische angst schuil. Eyzenbach is tijdgenoot van deze artiesten: hij kent twee van hen nog uit de tijd van de Rietveldacademie, waar ze ook studeerden. Hij geeft toe zich door de filosofie van deze groep zeer sterk aangesproken te voelen.

Mens en voorwerp in een verhouding waarachter een metafysische gedachte verborgen gaat, defileren in het werk van Eyzenbach voor de ogen van de beschouwer, voornamelijk in twee series 'Fietsen'. De kunstenaar koestert voor de fiets een warme sympathie. Hij beschouwt hem als een soort toverding, als een trouwe begeleider van de mens, als een uiterst aanpasbaar, dynamisch en mensenvriendelijk voorwerp dat bestemd is mensen op een vreedzame manier te vervoeren, maar waarmee je ook gekke dingen kunt ondernemen en gekke toestanden kunt beleven. Dat liet hij zien in de taferelen van het leporello (een album met illustraties die zig-zag gevouwen zijn) 'Terugtrappen', dat samengesteld is uit tekeningen, ontstaan in 1977-1979. Een gedeelte van deze tekeningen is oorspronkelijk gemaakt voor het blad van de E.N.F.B. 'De vogelvrije fietser'. De voorstellingen van de fietsers vormen in het leporello achter elkaar een peloton. Er komen ook nog bromfietzers bij. Deze fietsers en bromfietzers zijn echter weer geen mooie mensen. Het zijn een soort

monstertjes, die op hun toestellen allerlei dingen doen, die in het leven gedaan worden! Ze hanteren hun rijwielen net zo absurd als toneelspelers hun verschillende vreemde voorwerpen en toestellen op de scene hanteren.

Omstreeks deze periode hield Eyzenbach zich ook bezig met de andere serie 'De Fiets'. Het zijn acht etsen, die als een map vrije grafiek verschenen, en waarvan de afbeeldingen als illustraties voor het gelijknamige boek door J. J. Klant uit 1979 waren gebruikt. Het verhaal 'De Fiets' was al eerder, in 1954 in het tijdschrift Maatstaf gepubliceerd. Het verhaal beweegt zich op het metafysische vlak. De verhoudingen van de mensen en van de voorwerpen krijgen daardoor abstracte ruimte, wat ook in de illustraties doorwerkt en de scheidslijn tussen de werkelijke en onwerkelijke situaties laat verdwijnen. Het gelaat van de handelende figuren krijgt er meer algemene trekken. Ze worden onderworpen aan een bijna meetkundige bewerking in het vlak; mensen en fietsen snijden in hun geheel of hun onderdelen elkaar, gaan dwars over elkaar heen. Plompe, lelijke, rommelige en triviale wezens, zoals we die van ander werk van Eyzenbach kennen, verschijnen op een plaatje dat een zich ongebreideld vermakende menigte Amsterdammers voorstelt. Deze voorstelling doet realistisch aan dan de rest. Maar ook hier zijn de details minder uitgewerkt en is er een bepaalde abstrahering ingetreden. 'De Fiets' is weer een 'theatrum' met decor. Het decor is er bewust geconstrueerd.

In 1979 begon Eyzenbach aan de tekeningen voor zijn eigen boek: een boek met een getekend verhaal. Hij noemt dit verhaal 'Decorum démasqué'. In een korte

uitleg over dit werk zegt hij 'decorum' hier als contrast, als bindmiddel te verstaan. Deze uitleg houdt in dat decorum een bepaalde constructie moet zijn. Ook de mens komt volgens de woorden van Eyzenbach in deze tekeningen 'als onderdeel van het geheel als decorum' te staan. Heel duidelijk gaat het in het boek weer om een soort toneel. Eyzenbach geeft het toe maar ziet het dialectisch. Hij zegt: 'Maar toneel is niet altijd toneelmattig; masqué en démasqué'.

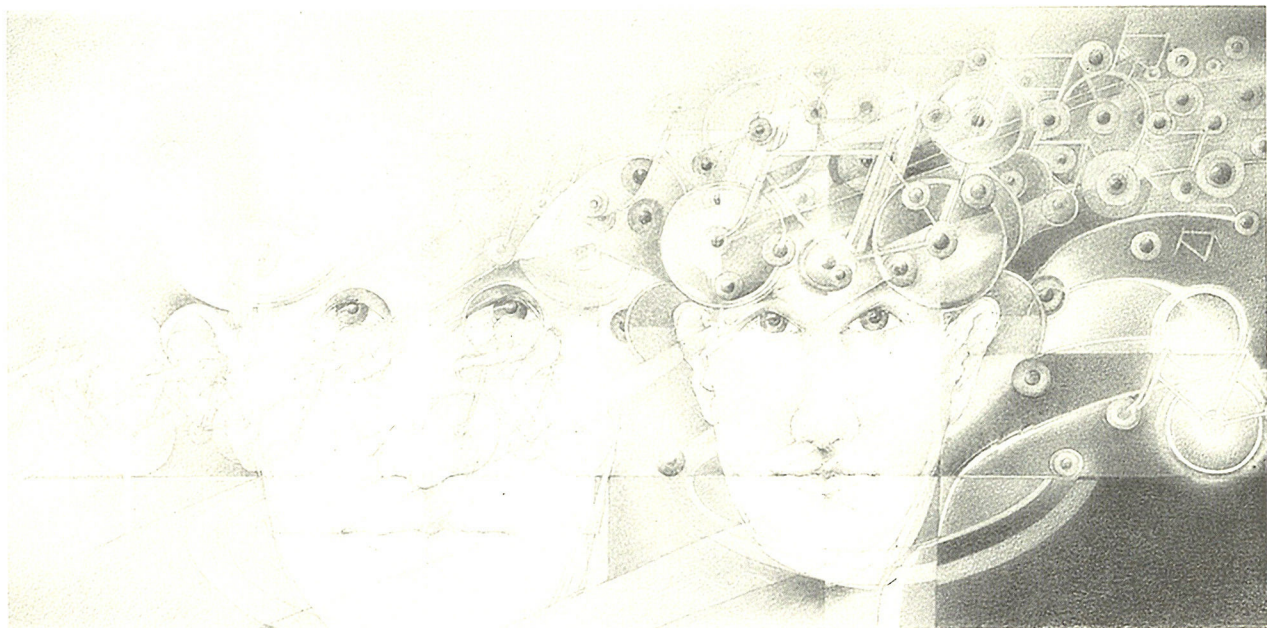
Hij is bijna drie jaar met deze tekeningen bezig geweest. Het zijn zeventig verschillende voorstellingen geworden, die de kwetsende en de gekwetste mens weer geven; ze laten zien hoe de mensen in hun privé-leven, in hun werkring en overal waar ze met elkaar omgaan, eigenlijk elkaar trachten te onderdrukken en te manipuleren. 'Homo homini lupus' (De mens is de mens een wolf): zo zouden we bijna het credo van de kunstenaar, zoals het zich hier demonstreert, heel klassiek en eenvoudig kunnen uitdrukken. Maar zo eenvoudig ligt het niet. Iedere bewering van de kunstenaar wordt in de tekeningen door hemzelf meteen tegengesproken. Hij is geschokt door wat hij in de omgang van mensen met elkaar ziet, hij zoekt de beeldende metaforen van de pijnlijke, zoals hij het in zijn uitleg schrijft, vaak ongeloflijke menselijke situaties, die hem helemaal opzuigen en waarvan hij een machteloos gevoel van uitzichtloosheid krijgt. Hij vereenzelvigt zich met de hoofdpersonen van de menselijke tragi-komedies, hij treedt buiten zichzelf. Zo bepaalt hij volgens zijn eigen woorden de hoofd-uitgangspunten, zo ziet hij de maskers en de ontmaskeringen.

De tweeslachtige, laten we zeggen dia-

lectische houding van Eyzenbach, maakt van hem tegelijk acteur en toeschouwer, dader en slachtoffer, gemaskerde en ontmaskerde. Daarom ook staat hij niet afwijzend tegenover andere spelers in dit dagelijkse toneelstuk, dat eigenlijk geen toneel maar harde realiteit is. Daarom is zijn visie op de wereld niet alleen pessimistisch en negatief. Daarom ziet hij de mensen niet als het uitvaagsel, ofschoon ze vaak in zijn tekeningen op het uitvaagsel lijken.

Men zou een lijn kunnen trekken van de serie tekeningen uit 1973 'Mensenen' (mensenen is een door Eyzenbach zelf gevormd werkwoord) via de serie etsen uit 1976-1978 'The Masters voice' naar 'Decorum démasqué' uit 1979-1981. 'Mensenen' was het begin, daar heeft hij voor het eerst een reeks absurd menselijke situaties uitgebeeld. Toen nog als kleine gebeurtenissen, als anekdoten. In de serie 'The Masters voice' heeft de kunstenaar het heel duidelijk over de manipulatie. Het zijn kleine etsen, meestal met twee figuren. Kleine mensjes naast elkaar, allebei zielig, zou je denken. Toch is één van hen altijd de baas en houdt de ander behoorlijk onder de plak. In de loop der jaren kreeg Eyzenbach bovendien regelmatig opdrachten om voor het N.R.C.-Handelsblad te tekenen. Ook in deze tekeningen ging het heel vaak over gevallen van touwtrekkerijen onder de mensen. Zo verschenen van hem al in 1973 krantenillustraties, zoals 'Sollicitaties of Manipulatie van de menselijke geest door hersenoperaties', in 1976 'Intellectuele bekwaamheden niet bewijsbaar erfelijk', in 1978 'Maaggeknor en andere rekwisieten', en vele andere. Het waren wekelijks, zo niet dagelijks oefen-

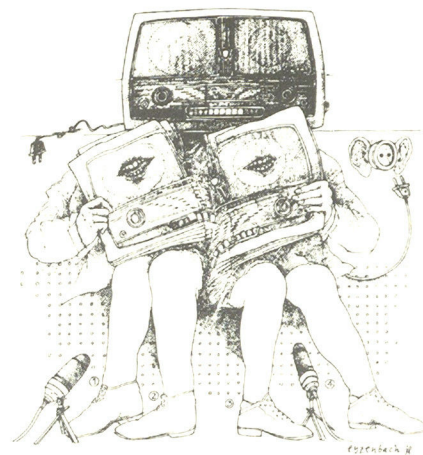
terugtrappen (leporcello), 1979,
±10 x 16, 15 x 16 cm, pentekeningen

omslagtekening J. J. Klint, 'de Fiets', 1979, 24 x 48 cm, kleurpotlood/aquarel

ningen. Elke opdracht voor de krant betekende voor Eyzenbach serieus denkwerk over de inhoud en de bijpassende vorm van de tekening. We kunnen de lange rij van zijn krantentekeningen ook enigszins zien als de voorgeschiedenis van 'Decorum démasqué'. In de tekeningen voor dit boek is hij echter van het anecdotische, beschrijvende geheel afgestapt. Het decor is een doordachte constructie en de menselijke figuren zijn er ingebouwd. De figuren zitten soms heel ingewikkeld in elkaar, soms zijn ze uit elkaar gehaald en dan weer verschijnen gedeelten van hun lichamen, vervormd en verkort, beklemd door het decor. Vaak zijn ze vastgeknepen, liggen ze ergens onder, wordt er op hun getrapt, over hun koppen gelopen of ze worden vastgehouden door onbestemde handen. In een van de tekeningen zien we twee atletische figuren, die zouden willen hardlopen, maar beklemd raken door het decor dat puntige driehoekige planken vijandelijk tegen hen uitsteekt. De koppen van de figuren zijn afgesneden door de bovenrand van het decor, waarboven een verkleinde constructie verschijnt, die op gebouwen van een moderne stad lijkt. De afgesneden koppen van de mensen, vrouw en man, liggen rommelig beneden. De vrouw heeft een uiterst gekwelde uitdrukking op haar gezicht; de man ziet er uitgeput en verbaasd uit. Het is een van de zeventig raadselachtige voorstellingen. Ofschoon raadselachtig laten deze voorstellingen vermoeden waar de kunstenaar het in het algemeen over wil hebben. Koppen zijn in de tekeningen heel opvallend, zowel met als zonder masker, iets wat in de meeste gevallen moeilijk te raden valt. Hun grote ogen en grote, vaak open monden met vooruit-

stekende tanden, schreeuwend van verbazing of schrik, en hun recht opgestegen haar, getuigen van minder aangename gevoelens die zich van de voorgestelden meester hebben gemaakt. De uit de mond stekende of hangende tong bij veel van de koppen, en hun begerige ogen, laten zien dat de verlangens die deze mensen koesteren, eerder aan de lage kant zijn. Ook handen en benen van de figuren, soms verdubbeld of als een autonoom handelend voorwerp weergegeven, maken deel uit van het totale uitdrukkingsapparaat, net zoals in een pantomime. Pantomime of gesproken toneel: de personen rusten of bewegen zich in de tekeningen niet alleen, het lijkt er ook op dat ze schreeuwen, lachen, gillen of misschien gewoon aan het woord zijn. Dit roept weer erg Hauser Orkater in herinnering. De stileren van de figuren, het schijnbaar 'onlosmakelijk verbonden zijn aan elkaar, het afglijden naar en wegzinken in' (Eyzenbach in zijn uitleg) en toch opgesloten blijven in het decor: al deze uitdrukkingswijzen van Eyzenbach doen denken aan de werkwijze van deze toneelgroep, met name in de voorstelling 'Zie de mannen vallen' en in de voorstelling 'De Wangedachte' van de afgesplitste groep de Horde. De taak die Eyzenbach zich in deze tekeningenserie heeft opgelegd, was niet gemakkelijk. Hij heeft er ook langer over gedaan dan hij oorspronkelijk dacht. Het is hem gelukt een zeer boeiend, in uitdrukking afwisselend en in de kwaliteit van de tekeningen, evenwichtig geheel op te bouwen. Hij bleef gebonden aan een thema. Maar dit thema, dat hij zelf heeft bedacht, maakte het juist mogelijk om door deze tekeningen zijn werk te ontdoen van de gebondenheid.

Tom Eyzenbach

Geboren 7 september 1951 te Utrecht
Opleiding: HBS-B, 1970-1974 Gerrit Rietveld Akademie te Amsterdam, afdeling gebonden grafiek

Daarna als zelfstandig tekenaar/illustrator/etser werkzaam te Utrecht.

Vanaf 1972 regelmatig opdrachten voor het NRC-Handelsblad (eerst CS- en Z-bijvoegsel, daarna de achterpagina van de krant)

Vanaf 1974 illustraties en boekomslagen

Vanaf 1976 opdrachten voor E.N.W.B., thans E.N.F.B. (Echte Nederlandse Fietzersbond)

1980 ontwerp postzegel: 'Kinderzegels 1980', t.w. zegel van 80 ct (+ 30 ct)

Vrije tekeningen

1973 Serie 'Mensenen', losse tekeningen

Vrije grafiek

Vanaf 1975 losse etsen

1976/1978 'The masters voice', 10 etsen. Oplage 25, waarvan 10 exemplaren in map

1978/1979 'De Fiets', 8 etsen. Oplage 35, los en in map
Ook als illustraties van het boek 'De Fiets' van J. J. Klant

Boekomslagen

1973 'Het dochttertje van de wasvrouw', Guus Kuyser, zwart-wit. Meulenhoff Amsterdam

1975 'Vaarwel plumpudding, cognac en sigaren', Max Dendermonde, zwart-wit. Querido Amsterdam

1975 'Vechten voor een veldje', Corrie Hafkamp, kleur. Unieboek Bussum

1976 'Tweede Kamer: lam of leeuw', Anne Vondeling, zwart-wit. Arbeiderspers Amsterdam

1977 'De hemelvaart van Massimo', Oek de Jong; 'Zaken over-zee', F. Springer; 'Zonsopgangen boven zee', Jeroen Brouwers; 'Ernstvuurwerk', F. B. Hotz, kleur. E.C.I. Utrecht (heruitgave)

1978 'De Briefwisseling'. Wladimir Wojnowitsj, kleur. Meulenhoff Amsterdam

1979 'Iwankiade', Wladimir Wojnowitsj, kleur. Meulenhoff Amsterdam

1980 'Karl Marx', Isaiah Berlin, kleur. Arbeiderspers Amsterdam

1981 'Don Camillo', G. Guareschi, kleur. De Fontein Baarn

Boekillustraties

1974 'Mmmm...', Berthe Meyer, zwart-witte pentekeningen, omslag kleur. Thomas Rap Amsterdam

1974 'Hersens te huur', Max Dendermonde, zwart-witte pentekeningen en omslag. ONRI Den Haag

1975 'Utrechts Drieluik', Gabriël Smit, zwart-witte pentekeningen en omslag. V&V Utrecht

1975 'De tovervinger', Roald Dahl, zwart-witte pentekeningen, omslag kleur. De Fontein De Bilt

1976 Deelname aan 'Spectrums Verhalenboek voor de Jeugd - bloemlezing', zwart-witte pentekeningen, omslag kleur. Spectrum Utrecht

1977 'Zeven verhalen', Jac. van Hatsum, zwart-witte pentekeningen. Bibliotheek uitgave, Stichting De Roos Utrecht

1977 Deelname aan 'A pound of prose', C. Buddingh, zwart-witte pentekeningen

nrc-handelsblad:
serie buitenlandse kranten, 1981, 20 x 24 cm;
serie knelpunten, de B.H., 1979, 16 x 19 cm;
tekening bij artikel over hoor-
spelen, 1978, 15 x 16 cm,
pentekeningen

'politica', 1976, 22 x 29 cm, ets;
the masters voice: 'knap of geknapt', 1978, 18 x 25 cm;
'the leader', 1978, 25 x 30 cm

- 1977 keningen. Meulenhoff-educatief Amsterdam
'De Zwaan', Roald Dahl, zwart-witte pentekeningen en omslag. De Fontein Baarn
- 1978 'Het wonderlijk verhaal van Hendrik Meier', Roald Dahl. Voor de illustraties in 1979 onderscheiden met de 'Gouden Penseel'. Zwart-witte pentekeningen, omslag kleur. De Fontein Baarn
- 1978 Deelname aan 'Je weet niet wat je leest', bloemlezing, kleurpotloodtekeningen. De Bezige Bij Amsterdam
- 1979 'De Fiets', J. J. Klant, zwart-witte reproducties van etsen, omslag kleur. De Bezige Bij Amsterdam
- 1979 'Terugtrappen', Tom Eyzenbach, zwart-witte pentekeningen (leporello). Impress Utrecht
- 1980 Deelname aan 'Wijs met de Waddenzee', kleurtekeningen. Meulenhoff-informatief Amsterdam
- 1980 'Papier scheppen', zwart-witte tekeningen, uitgave van Van Gelder papier
- 1981 'Zwart en wit', zwart-witte tekeningen, tijdschrift voor tekeningen, Stichting Ravensburgerpers
- 1981 'Uit eigen stal', zwart-witte tekening, opgedragen namens de Gerrit Rietveld Akademie aan Piet Klaasse
- 1981 'Le moment suprême', zwart-witte tekening, de Enschedese School
- 1981 'Boeken met een ruggegraat', zwart-witte tekening, 10 jaar N.B.D.

Exposities van werk eenmansexposities:

- 1975 Galerie Het Pandje, Den Bosch
- 1975 Architectenbureau, Dordrecht
- 1976 Galerie J. W. Thompson, Amsterdam
- 1977 Galerie Souren, Utrecht
- 1977 Galerie Felison, Velzen
- 1978 Singer Museum, Laren
- 1978 Galerie Oudendijk, Oudendijk
- 1980 Galerie Het Pandje, Den Bosch
- 1980 Galerie Tweeling, Nijmegen
- 1980 Fries Scheepvaartmuseum, Sneek
- 1982 Galerie Anne van Gils, Veghel

groepsexposities:

- 1972 Galerie Mokum, Amsterdam, 'Nieuwe jonge realisten van De Rietveld'
- 1973 Galerie Mokum, Amsterdam
- 1974 't Hoogt, Utrecht
- 1976 Galerie Beerenburgh, Eck en Wiel
- 1976 Galerie Petit, Amsterdam, 'Tien jaar Thomas Rap'
- 1976 Galerie Petit, Amsterdam
- 1977 Galerie 't Langhuis, Zwolle
- 1978 Galerie Egel, Rotterdam
- 1978 Galerie Petit, Amsterdam
- 1978/1980 CRM/NKS, 'Boekillustraties'
- 1979 Galerie Petit, Amsterdam
- 1980 Galerie Petit in Arti en Amicitiae, Amsterdam, 'Lyrisch realisme'
- 1981 Galerie Tweeling, Nijmegen
- 1981 Galerie Zelhem, Zelhem
- 1981 Kunstbeurs/Galerie Jas, Utrecht
- 1981 Stedelijk Museum, Wijk bij Duurstede

Colophon

Uitgave: Centraal Museum Utrecht, april 1982

Tekst: Libuse Brozek

Vormgeving: Tom Eyzenbach

Druk: Drukkerij van Rossum bv, Utrecht

1982/04/23 - 1982/06/06